

Biuletenio tematika ir tema

Tarptautiniai santykiai ir geopolitika

Biuletenio laidos antraštė, probleminis klausimas

2025 m. spaudos laisvės indeksas: ekonominis žiniasklaidos sunkmetis

Esminiai žodžiai

RSF, žiniasklaidos laisvės indeksas, Lietuva, Latvija, Estija, JAV, Donaldas Trumpas

Serija ir registracijos numeris

ZD-2025-7

Leidimo data

2025-08-05

Leidimo vieta

Vilnius

Žanras

☒ Analitinė apžvalga ☐ Kita

Šaltiniai: kategorijos

- ☐ Teisės aktai ☒ Politinė komunikacija
☒ Analitinių centrų kūriniai / leidiniai
☒ Žiniasklaidos turinys ☐ Socialinių tinklų turinys
☐ Statistiniai duomenys ☐ Mokslo darbai
☐ Metainformaciniai produktai
☐ Išviešinti slapti / privatūs duomenys

Šaltiniai: nuo - iki

2023 02 23 -
2025 06 10

Šaltiniai: kalbos

- ☒ Lietuvių k. ☐ Lenkų k.
☒ Anglų k. ☐ Kitos ES kalbos
☐ Rusų k. ☐ Kitos

Citavimui (APA stiliumi)

Nacionalinė biblioteka, Informacijos analitikos skyrius (2025). *2025 m. spaudos laisvės indeksas: žiniasklaidos ekonominis sunkmetis* (ZD-2025-7). Vilnius.

Kontaktiniai duomenys

Informacijos analitikos skyrius; analitika@lnb.lt. Nacionalinė biblioteka, Gedimino pr. 51, 01109 Vilnius.

Turinio apžvalga

Nagrinėjamas organizacijos „Reporteriai be sienų“ (pranc. RSF) parengtas žiniasklaidos laisvės indeksas. Pateikiama:

- bendra indekso apžvalga;
- indekso duomenys apie Baltijos šalis;
- indekso duomenys apie JAV;
- JAV prezidento Donaldo Trumpo sąveika su žiniasklaida.

1. Įžanga

Apžvalgoje nagrinėjami įvairūs **žiniasklaidos laisvės** aspektai. Dingstį tokiai analizei suteikė naujausias žiniasklaidos laisvės indeksas¹ (toliau – Indeksas), kurį parengė organizacija „Reporteriai be sienų“ (angl. *Reporters Without Borders*, pranc. *Reporters sans frontières*, pranc. santrumpa RSF). 2023 m. Lietuva užėmė septintąją vietą, 2024 m. buvo 13-a, 2025 m. – 14-a². Apžvalgoje pagal Indekso rodiklius detaliau nušviečiama pasaulio žiniasklaidos būklė.

¹ RSF World Press Freedom Index 2025: economic fragility a leading threat to press freedom. (n. d.). Prieiga per internetą: <https://rsf.org/en/rsf-world-press-freedom-index-2025-economic-fragility-leading-threat-press-freedom>; Indekso lentelė žr.: <https://rsf.org/en/index>

² Platūkytė, D. (2025 m. gegužės 2 d.). Žiniasklaidos laisvei – naujos žemumos, Lietuva nukrito į 14 vietą. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2550650/ziniasklaidos-laisvei-naujos-zemumos-lietuva-nukrito-i-14-vieta>

Baltijos šalių rodiklių raida 2003–2025 m. aptarta 4-ajame skyriuje: žiniasklaidos būklė trumpesniuoju 2013–2025 m. laikotarpiu Lietuvoje ir Latvijoje pagal RSF klasifikaciją buvo „patenkinama“, o Estijoje – „gera“, išskyrus 2021 m., kai buvo „patenkinama“. Padėtis Baltijos šalyse niekada nebuvo „problemiška“ – kitaip nei Jungtinėse Amerikos Valstijose (JAV), kurių žiniasklaidos padėtis (JAV duomenis Indeksas pateikia nuo 2013 m.) pagal RSF klasifikaciją laikoma „problemiška“.

Apžvalgoje plačiau išnagrinėta **situacija JAV**, kadangi ji yra „žiniasklaidos supervalstybė“, išsiskirianti žiniasklaidos rinkos dydžiu bei įtaka ir spaudos laisvės standartais.

2. Indekso sudarymo metodologija ir 2025 m. duomenys

Apžvalgoje **žiniasklaidos priemonės** (angl. *media outlets*) apibrėžiamos kaip priemonės, teikiančios informaciją visuomenei³. Prie žiniasklaidos priskiriama popierinė spauda (laikraščiai, žurnalai), radijas, televizija. Šiuolaikinės žiniasklaidos terpė yra internetas.

Žiniasklaidos bendriausios funkcijos:

- **informavimas** pateikiant naujienas, faktus ir įvykius;
- **pramoginio** turinio teikimas;
- **analizės** ir komentarų teikimas;
- **įtaka** formuojant visuomenės nuomones bei požiūrius;
- **reklama**.

RSF apibrėžia spaudos laisvę kaip žurnalistų ir jų kolektyvų galimybes **rinkti, rengti ir skleisti naujienas visuomenės labui, nepriklausomai nuo politinio, ekonominio, teisinio ir socialinio kišimosi ir nekeliant grėsmės jų fiziniam ir psichologiniam saugumui**.

RSF rengiamas Indeksas leidžia palyginti žurnalistų ir žiniasklaidos laisvės lygį maždaug 180 šalių ir teritorijų⁴ ir atspindi situaciją per praėjusius kalendorinius metus (sausio–gruodžio mėn.). Taigi 2025 m. Indeksas sudarytas pagal 2024 m. duomenis. Kai spaudos laisvės situacija šalyje smarkiai pasikeičia per laikotarpį iki Indekso paskelbimo, duomenys atnaujinami, kad būtų atsižvelgta į naujausius įvykius. Tai gali būti karas, valstybės perversmas, didelis išpuolis prieš žurnalistus, kraštutinės represijos.

Spaudos laisvę nustatančiu klausimynu RSF matuoja penkis skirtingus rodiklius, kurie galiausiai susumuojami. **Šalys išdėstytos pagal priskirto sudėtinio rodiklio (balo) dydį**. Jis gali kisti nuo nulio iki

³ Žiniasklaida. (n. d.). Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/ziniasklaida/>

⁴ 2025 Press Freedom Index. (n. d.). Prieiga per internetą: <https://rsf.org/en/index>

Analitinių apžvalgų archyvas: <https://lnb.lt/istekliai/kiti-istekliai/analitines-apzvalgos>

100, kai 100 yra geriausias įvertinimas (aukščiausias galimas spaudos laisvės lygis), o nulis – blogiausias⁵. Kuo daugiau balų, tuo aukštesnis šalies **reitingas** (vieta Indekse), ir atvirkščiai.

Vertinama:

- politinis kontekstas,
- teisinė sistema,
- ekonominis kontekstas,
- sociokultūrinis kontekstas,
- žurnalistų saugumas.

Minėtieji penki rodikliai nustatomi pagal ekspertų atsakymus į klausimus. Jie parenkami iš vietinių kiekvienos šalies žurnalistų, taip pat tarptautinių organizacijų atstovų. Šalies vietą Indekse (reitingą) nulemia suminis balas pagal kiekvieną rodiklį. Pagal rodiklius sudaromi ir atskiri daliniai reitingai.

Politinis kontekstas (33 klausimai):

- kiek valstybė ir politikai palaiko žiniasklaidos autonomiją, rodo jai pagarbą (kiek ir kokio politinio spaudimo taikoma žiniasklaidai);
- žurnalistinių metodų, atitinkančių profesinius standartus, toleravimo lygis;
- pakantumo žiniasklaidai laipsnis, kai ji atlieka politikų ir vyriausybės prievardo vaidmenį.

Teisinė sistema (25 klausimai):

- kiek žurnalistai ir žiniasklaida gali laisvai dirbti be cenzūros, teisinių sankcijų arba pernelyg didelių saviraiškos laisvės apribojimų;
- kokios galimybės sudarytos žurnalistams gauti informaciją ir kaip veikia informacijos šaltinių apsaugos galimybė;
- ar asmenys, atsakingi už smurto veiksmus prieš žurnalistus, lieka nenubausti.

Ekonominis kontekstas (25 klausimai) vertinamas pagal:

- ekonominius apribojimus, susijusius su vyriausybės politika, įskaitant sunkumus kuriant žiniasklaidos priemonę, korupciją, šališkumą skirstant valstybės paramą;
- ekonominius apribojimus, susijusius su nevalstybiniais subjektais (reklamuotojais ir komerciniais partneriais);
- ekonominius apribojimus, susijusius su žiniasklaidos priemonių savininkais, siekiančiais skatinti ar ginti savo verslo interesus.

Sociokultūrinis kontekstas (22 klausimai) vertinamas pagal:

⁵ Methodology used for compiling the World Press Freedom Index 2024. (n. d.). Prieiga per internetą: <https://rsf.org/en/methodology-used-compiling-world-press-freedom-index-2024>

Analitinių apžvalgų archyvas: <https://lnb.lt/istekliai/kiti-istekliai/analitines-apzvalgos>

- socialinius apribojimus, kylančius dėl spaudos menkinimo ir išpuolių prieš ją aptariant lyties, socialinės klasės, etninės priklausomybės, religijos klausimus;
- kultūrinius apribojimus, įskaitant spaudimą žurnalistams nekvestionuoti tam tikrų galios ar įtakos centrų arba nenagrinėti tam tikrų klausimų, nes tai prieštarautų vyraujančiai šalies pasaulėžiūrai.

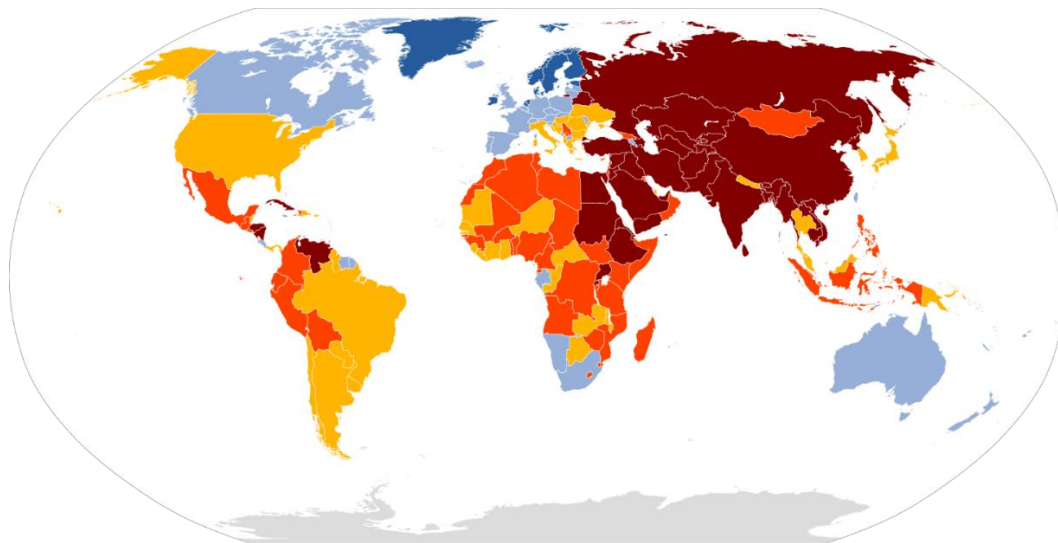
Saugumas (12 klausimų) apima:

- žurnalistų patirtus kūno sužalojimus (įskaitant žmogžudystę, smurtą, areštą, sulaikymą, pagrobimą);
- patirtą psichologinį ar emocinį stresą, kuris gali atsirasti dėl bauginimo, prievartos, priekabiavimo, stebėjimo, asmeninės informacijos skelbimo turint piktavališkų ketinimų, žeminančios ar neapykantą kurstančios kalbos, šmeižto ir kitų grasinimų, nukreiptų prieš žurnalistus ar jų artimuosius;
- patirtą profesinę žalą (pavyzdžiui, atleidimą iš darbo, profesinės įrangos konfiskavimą).

RSF tyrėjai skirsto pasaulio valstybes į zonas pagal suminį minėtų rodiklių lygį ir atitinkamai vertina žiniasklaidos situaciją.

1 žemėlapis. Pasaulio spaudos laisvės indekso žemėlapis, 2025 m.

© (duomenys) RSF⁶, © (grafika) „NordNordWest“, „Creative Commons by-sa-3.0 de“, „CC BY-SA 3.0 de“⁷

Situacijos vertinimas*: ■ gera (*good*): 85-100 balų; ■ patenkinama (*satisfactory*): 70-85 balų; ■ problemiška (*noticeable problems*): 55-70 balų; ■ sudėtinga (*difficult*): 40-55 balų; ■ labai rimta (*very serious*): < 40 balų; ■ nebuvo vertinta.

*Pateiktų vertinimo intervalų, pvz., 75-85 balai, 85-100 balų, ribos formaliai sutampa, todėl gali kilti klausimas, kuriam intervalui priskirti balą, kuris lygus, tarkime, 85 - ar situacija yra „gera“, ar „patenkinama“? Indekso balai nėra sveikieji skaičiai, jie apskaičiuojami šimtųjų tikslumu, todėl nėra balo 85,00 (pvz., Airijos balas 2025 m. Indekse yra 86,92, Portugalijos - 84,26). Kiekvienu atveju aišku, ar balas didesnis už 85,00 (situacija „gera“), ar mažesnis už 85,00 (situacija „patenkinama“).

⁶ 2025 Press Freedom Index. (n. d.). Prieiga per internetą: <https://rsf.org/en/index>

⁷ Press freedom 2025.svg. (n. d.). Prieiga per internetą: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Press_freedom_2025.svg

Analitinių apžvalgų archyvas: <https://lnb.lt/istekliai/kiti-istekliai/analitines-apzvalgos>

Toliau pateiktos dvi duomenų lentelės apie 15 šalių, užimančių aukščiausias vietas 2025-ųjų Indekse.

1 lentelė. Pasaulio spaudos laisvės indeksas, 2025 m. Septynios šalys, kuriose žiniasklaidos situacija yra „gera“ (85–100 balų)
© (duomenys) RSF⁸

Šalis	Vieta Indekse 2025 m.	Vietos dinamika, palyginti su 2024 m. (+ / -)
Norvegija	1	0
Estija	2	+4
Nyderlandai	3	+1
Švedija	4	–1
Suomija	5	0
Danija	6	–4
Airija	7	+1

2 lentelė. Pasaulio spaudos laisvės indeksas, 2025 m. Aštuonios šalys, kuriose žiniasklaidos situacija yra „patenkinama“⁹ (70–85 balai)
© (duomenys) RSF¹⁰

Šalis	Vieta Indekse 2025 m.	Vietos dinamika, palyginti su 2024 m. (+ / -)
Portugalija	8	–1
Šveicarija	9	0
Čekija	10	+7
Vokietija	11	–1
Lichtenšteinas	12	+3
Liuksemburgas	13	–2
Lietuva	14	–1
Latvija	15	–3

Sąrašo pabaigoje esančių šalių dešimtukas (171–180 vietos) išsidėsto taip (atgaline tvarka):

- 180 Eritrėja,
- 179 Šiaurės Korėja,
- 178 Kinija,
- 177 Sirija,
- 176 Iranas,
- 175 Afganistanas,
- 174 Turkmėnija,
- 173 Vietnamas,
- 172 Nikaragva,
- 171 Rusija.¹¹

⁸ Maher, B. (2025 m. gegužės 2 d.). RSF downgrades global press freedom index to all-time low. Prieiga per internetą: <https://pressgazette.co.uk/news/rsf-moves-downgrades-global-press-freedom-index-to-all-time-low/>

⁹ Įvertinimą „patenkinama“ iš viso gavo 42 šalys.

¹⁰ Ten pat.

¹¹ Gupta, C. (2025 m. gegužės 12 d.). Top 10 best and worst countries for press freedom in 2025: India's rank revealed. Prieiga per internetą: <https://indianexpress.com/article/trending/top-10-listing/top-10-best-worst-countries-for-press-freedom-2025-indias-rank-9983064/>

Apibendrinama 2025-ųjų padėtį RSF konstatuoja, kad daugiau nei dešimt metų Indekso rezultatai smunka. Daugiau negu 60 proc. šalių (112 iš 180) bendras Indekso balas 2025 m. sumažėjo. Pirmą kartą Indekso istorijoje žiniasklaidos veikimo sąlygos yra „patenkinamos“ mažiau nei 25 proc. šalių, o daugiau nei pusėje pasaulio šalių jos yra „sunkios“ arba „labai rimtos“. 2025 m. išryškėjo naujos žemumos: vertintų šalių vidutinis rodiklis nukrito žemiau 55 balų, kitaip tariant, vidurkis rodo „sunkią situaciją“. 42 šalyse, kuriose gyvena daugiau nei pusė pasaulio gyventojų, padėtis klasifikuojama kaip „labai rimta“. Šiose zonose visiškai nėra spaudos laisvės, o žurnalisto profesija yra pavojinga gyvybei. Bendra spaudos laisvės padėtis pasaulyje yra „sunki“ – taip įvertinta yra **pirmąkart per visą Indekso skaičiavimo istoriją**^{12, 13}.

3. Blogėjantis ekonominis žiniasklaidos veikimo kontekstas

Konstatuodama, kad smurtas prieš žurnalistus labiausiai patraukia dėmesį, RSF teigia, kad vis **dėlto šiuo metu destruktivesnis ir klastingesnis veiksnys yra ekonominės sąlygos**, kuriomis dirba žiniasklaidos priemonės. 2025 m. Indekso ekonominis rodiklis pasiekė precedento neturintį istoriškai žemiausią lygį¹⁴.

Žiniasklaidos ekonominio sunkmečio dėmenys:

- nuosavybės koncentracija,
- reklamos užsakovų ir finansinių rėmėjų spaudimas,
- ribojama, neteikiama arba neskaidriai skiriama valstybės pagalba.

Žiniasklaidos finansinė nepriklausomybė yra būtina sąlyga siekiant užtikrinti laisvą ir patikimą informaciją, kuri tarnauja visuomenės interesams. Pasak RSF atstovų, kai žiniasklaida patiria finansinių sunkumų, ji įsitraukia į lenktynes dėl auditorijos pritraukimo. Aukodama turinio kokybę, žiniasklaida gali tapti oligarchų bei valstybės institucijų auka¹⁵.

Besitęsianti žiniasklaidos uždarymo banga. RSF teigimu, dėl ekonominių sunkumų naujienų agentūros užsidaro beveik trečdalyje pasaulio šalių. Taip yra Jungtinėse Amerikos Valstijose (57 vieta, nukrito per 2 pozicijas, palyginti su ankstesniu Indeksu), Tunise (129 vieta, nukrito per 11 pozicijų) ir Argentinoje (87 vieta, nukrito per 21 poziciją).

Trisdešimt keturios šalys išsiskiria masiniu žiniasklaidos priemonių uždarymu, dėl kurio pastaraisiais metais žurnalistai emigruoja. Tai pasakytina apie Nikaragvą (172 vieta, nukrito per 9 pozicijas), Baltarusiją (166 vieta), Iraną (176 vieta), Mianmarą (169 vieta), Sudaną (156 vieta), Azerbaidžaną (167 vieta) ir Afganistaną (175 vieta), kur ekonominiai sunkumai prisideda prie politinio spaudimo¹⁶.

¹² World Press Freedom Index 2025: over half the world's population in red zones. (n. d.). Prieiga per internetą: <https://rsf.org/en/world-press-freedom-index-2025-over-half-worlds-population-red-zones>

¹³ RSF World Press Freedom Index 2025: economic fragility a leading threat to press freedom. (n. d.). Prieiga per internetą: <https://rsf.org/en/rsf-world-press-freedom-index-2025-economic-fragility-leading-threat-press-freedom>

¹⁴ Ten pat.

¹⁵ Ten pat.

¹⁶ Ten pat.

Žiniasklaidos koncentracija ir internetinių platformų dominavimas. Silpną žiniasklaidos ekonominę būklę dar susilpnino tokių technologijų gigantų kaip *Google, Apple, Facebook, Amazon* ir *Microsoft* dominavimas informacijos sklaidos srityje. Šios iš esmės nereguliuojamos platformos sugeria vis didesnę reklamos pajamų dalį, kuri, jei nebūtų minėtų platformų, papildytų redakcijų pajamas.

Žiniasklaidos nuosavybė yra labai koncentruota 46 šalyse, o kai kuriais atvejais ją visiškai kontroliuoja valstybė. Tai dar vienas veiksnys, neigiamai veikiantis Indekso ekonominį rodiklį¹⁷.

Tai akivaizdu Rusijoje (171 vieta, nukrito per 9 pozicijas), kur spaudą valdo valstybė arba su Kremliumi susiję oligarchai, ir Vengrijoje (68 vieta), kur vyriausybė slopina jos politiką kritikuojančius leidinius nevienodai paskirstydama valstybines viešinimo lėšas. Identiška tendencija ir šalyse, kuriose „užsienio įtakos“ įstatymai naudojami nepriklausomai žurnalistikai užgniaužti, pavyzdžiui, Sakartvele (114 vieta, nukrito per 11 pozicijų), Tunise (129 vieta, nukrito per 11 pozicijų), Peru (130 vieta) ir Honkonge (140 vieta), kur valstybės subsidijos dabar nukreipiamos provyriausybinei žiniasklaidai. Net ir aukštą reitingą turinčiose šalyse, tokiose kaip Australija (29 vieta), Kanada (21 vieta) ir Čekija (10 vieta), žiniasklaidos koncentracija yra didelė. Prancūzijoje (25 vieta, nukrito per 4 pozicijas) didelę nacionalinės spaudos dalį kontroliuoja keli turtingi savininkai. Didėjanti nuosavybės koncentracija riboja žurnalistinio darbo įvairovę, didina savicenzūros riziką ir kelia rimtą susirūpinimą dėl redakcijų priklausomybės nuo jų akcininkų ekonominių ir politinių interesų¹⁸.

Daugiau nei pusėje vertintų šalių ir teritorijų (92 iš 180), respondentų teigimu, žiniasklaidos savininkai visada arba dažnai riboja savo leidinių redakcinę nepriklausomybę. Libane (132 vieta), Indijoje (151 vieta), Armėnijoje (34 vieta) ir Bulgarijoje (70 vieta, nukrito per 11 pozicijų) esminis faktorius leidiniams išlikti dažnai yra finansavimas iš politinių ar verslo interesų turinčių asmenų. Dauguma respondentų 21 šalyje, įskaitant Ruandą (146 vieta), Jungtinius Arabų Emyratus (164 vieta) ir Vietnamą (173 vieta), teigė, kad žiniasklaidos savininkai visada kišosi į redakcijų darbą¹⁹.

Artimųjų Rytų ir Šiaurės Afrikos regionas žurnalistams išlieka pavojingiausias pasaulyje. Spauda ten yra įstrigusi tarp autoritarinių režimų vykdomų represijų ir nuolatinio ekonominio nestabilumo. Visose regiono šalyse, išskyrus Katarą (79 vieta), spaudos laisvės situacija yra „sunki“ arba „labai rimta“.

Sisteminę žiniasklaidos kontrolę autoritariniuose režimuose dažnai įkvepia Kinijos (178 vieta) propagandos modelis. Kinija vėl pateko į indekso apatinį trejetuką, aplenkdamą Šiaurės Korėją (179 vieta).

¹⁷ RSF World Press Freedom Index 2025: economic fragility a leading threat to press freedom. (n. d.). Prieiga per internetą: <https://rsf.org/en/rsf-world-press-freedom-index-2025-economic-fragility-leading-threat-press-freedom>

¹⁸ Ten pat.

¹⁹ Ten pat.

Užsachario Afrikoje spaudos laisvė patiria nuosmukį. Eritrėja (180 vieta) išliko paskutinėje pozicijoje. Ekonominis laisvės įvertinimas pablogėjo 80 proc. regiono šalių. Kongo Demokratinėje Respublikoje (133 vieta, nusmuko per 10 pozicijų), kur ekonominiai rodikliai smarkiai smuko, žiniasklaidos veikimą stabdo nuolatinė poliarizacija ir represijos. Panašūs veiksniai stebėti ir kitose konfliktų zonose, tokiose kaip Burkina Faso (105 vieta, nusmuko per 19 pozicijų), Sudane (156 vieta, nusmuko per 7 pozicijas) ir Malyje (119 vieta, nusmuko per 5 pozicijas). Redakcijos yra priverstos taikyti savicenzūrą arba užsidaryti.

Didžiojoje daugumoje **Amerikos žemyno** šalių (22 iš 28) ekonominiai Indekso rodikliai suprastėjo. Jungtinėse Amerikos Valstijose (57 vieta) antroji Trumpo kadencija atnešė nerimą keliantį spaudos laisvės pablogėjimą. Argentinoje (87 vieta) prezidentas Javieras Milei iš esmės panaikino biudžeto paramą visuomeninei žiniasklaidai (pvz., naujienų agentūroms). Spaudos laisvė susilpnėjo Peru (130 vieta) ir Salvadore (135 vieta), ją varžė propaganda ir išpuoliai prieš valdžios atstovus kritikuojančią žiniasklaidą. Meksikos (124 vieta), pavojingiausios žurnalistams regiono šalies, ekonominis balas smarkiai sumažėjo.

Didžiausią bendrą nuosmukį pasaulyje patyrė **Rytų Europos ir Vidurinės Azijos** regionas, kurį sudaro:

- Armėnija,
- Azerbaidžanas,
- Baltarusija,
- Kazachstanas,
- Kirgizija,
- Rusija,
- Sakartvelas,
- Turkmėnistanas,
- Ukraina,
- Uzbekistanas.

Apibendrindama ekonominę žiniasklaidos situaciją RSF teigia, kad tarp regionų geriausi rodikliai yra **ES ir Balkanų zonoje**, tačiau ir čia maždaug 70 proc. zonos šalių (28 iš 40) ekonominis balas sumažėjo. Padėtis ypač blogėjo Portugalijoje (8 vieta), Kroatijoje (60 vieta) ir Kosove (99 vieta). Ši teritorija nėra vienalytė, didėja ES šalių atotrūkis nuo kitų zonos šalių ir viso pasaulio. Norvegija (1 vieta) išlieka vienintelė pasaulio šalis, turinti „gerą“ įvertinimą pagal visus penkis indekso rodiklius. Ji išlaikė aukščiausią vietą devintus metus iš eilės. Estija pakilo į 2-ąją vietą iš 6-osios, nuo jos nedaug atsiliko Nyderlandai (3 vieta), kurie pasaulio pirmajame trejetuke aplenkė Švediją (4 vieta)²⁰.

²⁰ RSF World Press Freedom Index 2025: economic fragility a leading threat to press freedom. (n. d.). Prieiga per internetą: <https://rsf.org/en/rsf-world-press-freedom-index-2025-economic-fragility-leading-threat-press-freedom>

4. Baltijos šalių vertinimas 2003-2025 m. laikotarpiu

Tiek RSF, tiek įvairių Lietuvos šaltinių komentaruose konstatuota, kad 2025 m. Indekse Lietuvos reitingo sumažėjimas vienu punktu susijęs su galimu politiniu spaudimu nacionaliniam transliuotojui LRT²¹. Lietuvos viešojoje erdvėje diskusijos dėl LRT kilo, kai paaiškėjo, jog LRT taryba 2024 m. pabaigoje inicijavo nacionalinio transliuotojo politinio neutralumo auditą. Valstybės kontrolė ėmėsi LRT veiklos audito, kuris neapima politinio aspekto (rezultatai turėtų būti paskelbti 2025 m. lapkričio mėn).²² Balandį LRT vidaus audito tarnybos vadovė Laura Savičienė pasitraukė iš pareigų²³. Savičienė yra teigusi, kad atlikti LRT politinio neutralumo audito ji nerekomendavo²⁴.

RSF 2025-ųjų Indekso ataskaitoje pateiktas Lietuvos vertinimas. Toliau pateikiama jo santrauka.

Nepaisant teisinės sistemos trūkumų, finansinių problemų ir įtampų su vyriausybe, žurnalistai dirba gana palankioje aplinkoje.

Žiniasklaidos sferoje dominuoja visuomeninis transliuotojas LRT, TV3 grupė, kuriai priklauso devyni televizijos kanalai, trys radijo stotys kartu su mažesnėmis žiniasklaidos priemonėmis, ir LNK grupė, valdanti penkis televizijos kanalus. Vis didesnę jaunesnės auditorijos dalį patraukia daugybė internetinės žiniasklaidos priemonių, kai kurios iš jų daugiausia dėmesio skiria tiriamajai žurnalistikai.

Nors vyriausybės ir žurnalistų santykiams būdinga įtampa, kuri didėja su kiekviena nauja krize – ekonomine, socialine ar sveikatos – politiniai išpuoliai prieš žurnalistus yra reti. Tačiau žiniasklaidos priemonės dažnai susiduria su institucijų atsisakymu pateikti informaciją be paaiškinimo. Žiniasklaidos reguliavimo ir priežiūros institucijos yra gana laisvos nuo politinės įtakos, išskyrus LRT tarybą, kuriai nepavyko apsaugoti visuomeninės žiniasklaidos nuo politinio spaudimo.

Teisinei sistemai trūksta aiškumo ir ji ne visada užtikrina žurnalistų teisių apsaugą. Etikos klausimai yra savireguliacijos objektas. Teismai kartais teikia pirmenybę asmens duomenų apsaugai, o ne spaudos laisvei.

Vietinę žurnalistiką stabdo sistemingas finansavimo trūkumas, tačiau neseniai buvo atnaujintas finansavimo modelis. Naujai įsteigtas Žiniasklaidos rėmimo fondas žada sutelkti dėmesį į nepriklausomą ir kultūrinę žurnalistiką. Tačiau išlikti rinkoje vis dar labai sunku, ypač mažoms žiniasklaidos priemonėms.

Išskyrus tam tikras grupes, paveiktas sąmokslų teorijų, žurnalistai pelno visuomenės pagarbą. Nors nėra sistemingų bandymų cenzūruoti kokybišką žurnalistiką, žurnalistai, rašydami tam tikromis istorinėmis temomis ar aptardami lyčių problemas, gali cenzūruoti save. 2021 m. žodiniai išpuoliai prieš žurnalistus protestų dėl COVID-19 apribojimų metu sukėlė šoką šalyje, kurioje žurnalistams paprastai nekyla jokių grėsmių fiziniam saugumui²⁵.

Toliau grafike ir lentelėje Baltijos šalių vietų (reitingų) Indekse dinamika sugretinta su JAV rodikliais.

²¹ Platūkytė, D. (2025 m. gegužės 2 d.). Žiniasklaidos laisvei – naujos žemumos, Lietuva nukrito į 14 vietą. Prieiga per internetą:

<https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2550650/ziniasklaidos-laisvei-naujos-zemumos-lietuva-nukrito-i-14-vieta>

²² Paulauskaitė, A. (2025 m. gegužės 5 d.). Valstybės kontrolė: LRT audito rezultatai bus skelbiami lapkričio 3 d. Prieiga per internetą:

<https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2554246/valstybes-kontrolė-lrt-audito-rezultatai-bus-skelbiami-lapkričio-3-d>

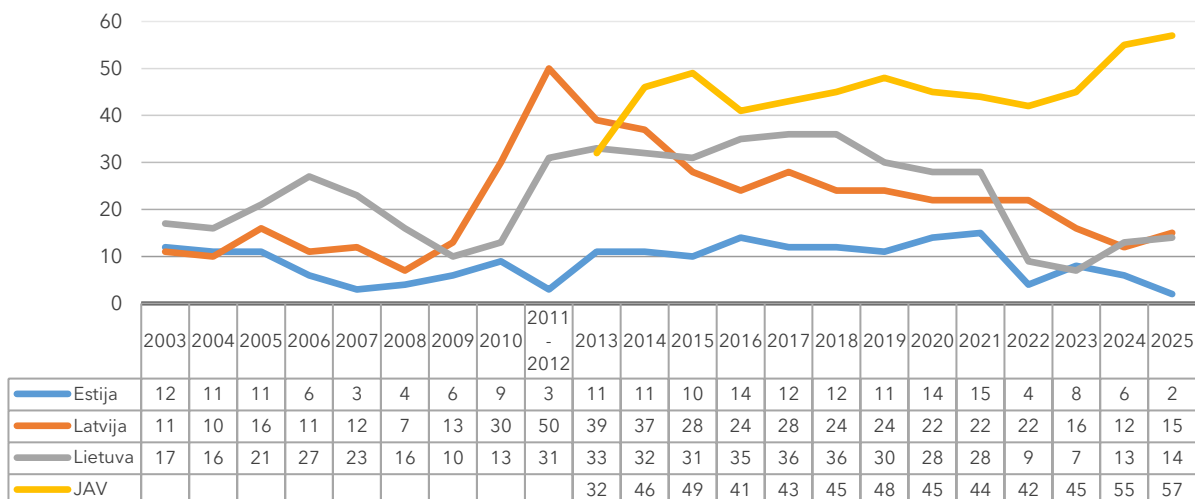
²³ LRT Vidaus audito tarnybos vadovė Savičienė palieka pareigas. (2025 m. balandžio 17 d.). Prieiga per internetą:

<https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2538975/lrt-vidaus-audito-tarnybos-vadove-saviciene-palieka-pareigas>

²⁴ LRT taryba nutraukė Vidaus audito tarnybos vadovo konkursą. (2025 m. birželio 18 d.). Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/m360/naujausi-straipsniai/lrt-taryba-nutrauke-vidaus-audito-tarnybos-vadovo-konkurs-120119159>

²⁵ Lithuania. (n. d.). Prieiga per internetą: <https://rsf.org/en/country/lithuania>

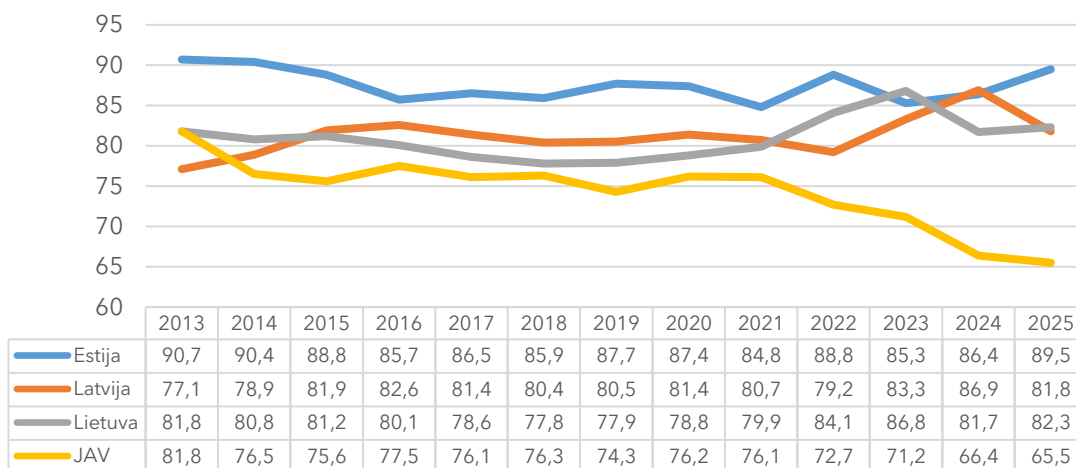
1 grafikas. Baltijos šalių ir JAV užimama vieta 2003–2025 m. Indeksuose*
© (duomenys) RSF²⁶, © (grafika) Nacionalinė biblioteka, 2025 m.

*Grafike 2011–2012 m. apskaičiuota viena Indekso reitingo reikšmė. JAV duomenys Indekse skelbiami nuo 2013 m. Žemesnė vieta reitinge rodo blogesnę žiniasklaidos laisvės būklę.

Vietos kaita Indekse (reitingas) vaizdžiai išreiškia šalies būklės dinamiką. Padėtis šalyje priskiriama kuriai nors kategorijai („gera“, „patenkinama“ ir t. t.) pagal penkių rodiklių sumą (suminį balą), kurios ribos yra nuo nulio iki 100.

2 grafikas. Baltijos šalių ir JAV suminiai balai 2013–2025 m. Indeksuose*
© (duomenys) RSF²⁷, © (grafika) Nacionalinė biblioteka, 2025 m.

*Grafike didesnė suminio balo reikšmė reiškia geresnę žiniasklaidos padėtį.

Suminių balų eilutė išreiškia šalies būklės dinamiką tiksliau nei reitingas. Kaip minėta, RSF situaciją vertina pagal balus:

- Gera (Good): 85–100 balų,

²⁶ Press Freedom Index Rank 2002–2024. (n. d.). Prieiga per internetą: https://data360.worldbank.org/en/indicator/RWB_PFI_RANK

²⁷ Press Freedom Index Score 2002–2024. (n. d.). Prieiga per internetą: https://data360.worldbank.org/en/indicator/RWB_PFI_SCORE

- Patenkinama (*Satisfactory*): 70–85 balai,
- Problemiška (*Noticeable problems*): 55–70 balų,
- Sunki (*Difficult*): 40–55 balų,
- Labai rimta (*Very serious*): < 40 balų.

Suminis balas nebūtinai koreliuoja su reitingu. Pvz., 2013–2025 m. laikotarpiu Estijos suminis balas buvo didžiausias 2013 m. (90,7), šalis tada užėmė reitinge 11 vietą. 2025 m. Indekse Estija pelnė 2-ąją vietą su 1,2 punkto mažesniu balu (89,5). Lietuva 2025 m. Indekse turėjo didesnę balą (82,3) nei 2024 m. (81,7), tačiau, priešingai, jos reitingas 2025 m. buvo žemesnis (14) nei 2024-aisiais (13).

Iš grafiko ir lentelės duomenų matyti, kad 2013–2025 m. laikotarpiu visų nurodytų šalių žiniasklaidos būklė buvo „gera“ ir „patenkinama“, išskyrus 2024 ir 2025 m. JAV, kai padėtis tapo „problemiška“ (nors padėtis JAV 2013–2025 m. niekada nebuvo „gera“). Latvijos žiniasklaidos būklė visą laiką buvo „patenkinama“. Estijos situacija 2013–2025 m. buvo „gera“, išskyrus 2021 m., kai iki „geros“ situacijos pritrūko 0,2 balo, ir ji buvo įvertinta kaip „patenkinama“. Lietuvos žiniasklaidos būklė visą 2013–2025 m. laikotarpį buvo „patenkinama“.

5. RSF apie JAV žiniasklaidos būklę

JAV 2025 m. Indekse užima 57 vietą, o 2013 m. Indekse buvo – 32-a. RSF konstatuoja, kad po laipsniško spaudos teisių plėtimo Jungtinėse Amerikos Valstijose, kuris truko daugiau nei šimtmetį, šalis šiuo metu patiria pirmąjį reikšmingą spaudos laisvės nuosmukį, o Donaldo Trumpo grįžimas į prezidento postą situaciją dar labiau blogina. Prezidentas Trumpas 2024 m. buvo antrą kartą išrinktas po kampanijos, kurios metu jis nuolat menkino spaudą ir grasino panaudoti federalinės vyriausybės galias kaip ginklą prieš žiniasklaidą.

RSF apibūdina JAV kaip šalį, labiausiai paveiktą **ekonominio žiniasklaidos sunkmečio**. Šalyje, kurioje Indekso ekonominis dėmuo per dvejus metus sumažėjo daugiau nei 14 punktų, didžiuliai regionai virsta „naujų dykumomis“. Vietinė žurnalistika patiria didžiausias ekonominio nuosmukio pasekmes: daugiau nei 60 proc. RSF apklaustų žurnalistų ir žiniasklaidos ekspertų Arizonoje, Floridoje, Nevadoje ir Pensilvanijoje pritaria, kad sunku užsidirbti pragyvenimui.

Maždaug trečdalis JAV laikraščių, veikusių 2005 m., šiuo metu yra užsidarę. Kai kurios žiniasklaidos priemonės, ypač radijo stotys, sugebėjo išsilaikyti pritaikiusios internetinį prenumeratos modelį arba išlaikė augimą per individualią paramą. 2023 ir 2024 m. JAV žiniasklaida patyrė didžiulę atleidimų bangą, kuri tęsiasi ir 2025 m., ji paveikė tiek regioninės žiniasklaidos priemonių redakcijas, tiek pagrindines tradicines žiniasklaidos priemones. Nuo 2022 m. JAV atleista daugiau negu 8 000 žurnalistų.

Pagal socialinę Indekso dimensiją šalis nuo 2024 m. smuko per 28 pozicijas (2024 m. – 72,1 balo, 54 vieta; 2025 m. – 62,6 balo, 82 vieta). Tai rodo, kad spauda veikia vis priešiškesnėje aplinkoje. Per antrąją prezidento Trumpo kadenciją, kuri prasidėjo 2025 m., šios tendencijos sustiprėjo. Pvz., buvo liautasi finansuoti JAV pasaulinės žiniasklaidos agentūrą (angl. *U.S. Agency for Global Media, USAGM*), ir tai paveikė tokias žiniasklaidos priemones kaip *Amerikos balsas* ir *Laisvosios Europos radijas / Laisvės radijas*, kurių auditoriją visame pasaulyje sudarė daugiau nei 400 milijonų žmonių²⁸.

RSF pateiktos JAV skirtos apžvalgos santrauka.

Pirmoji JAV Konstitucijos pataisa numato plačią spaudos apsaugą. Tačiau pastaraisiais metais nacionaliniu lygmeniu nebuvo priimta jokių reikšmingų spaudos laisvės įstatymų, nepaisant nuolatinio šalies spaudos laisvės indekso kritimo. 2024 m. vėl nebuvo priimtas spaudos įstatymas (angl. *PRESS Act*), apsaugantis žurnalistus nuo valstybės administracijos piktnaudžiavimo²⁹. Daugiau nei dešimt valstijų pasiūlė arba priėmė įstatymus bei potvarkius, ribojančius žurnalistų veikimą viešosiose erdvėse, įskaitant draudimą jiems dalyvauti įstatymų leidžiamosios valdžios posėdžiuose ir fiksuoti (įrašyti) policijos veiksmus.

Nors žiniasklaida Jungtinėse Amerikos Valstijose įprastai veikia be vyriausybės kišimosi, nuosavybė yra labai koncentruota ir daugelis bendrovių, valdančių Amerikos žiniasklaidos priemones, teikia pirmenybę pelnui, o ne viešajam interesui. Pastaraisiais metais JAV žiniasklaidoje gerokai sumažėjo vietinių naujienų. Augantis žiniasklaidos partinis šališkumas kelia grėsmę objektyvumui, o visuomenės pasitikėjimas žiniasklaida mažėja. Remiantis naujausiais tyrimais, daugiau amerikiečių nepasitiki žiniasklaida, nei ją pasitiki. Patyčios internete, ypač prieš moteris ir įvairias mažumas, yra rimta problema žurnalistams ir gali paveikti jų gyvenimo kokybę bei saugumą.

Atvira politikų panieka žiniasklaidai persiduoda visuomenei. Žurnalistai gali susidurti su priekabiavimu, bauginimu ir užpuolimais darbe. Rengdami reportažus apie demonstracijas, žurnalistai kartais patiria protestuotojų spaudimą, fizinius išpuolius arba juos neteisėtai suima policija. Remiantis turimais duomenimis, 2024 m. buvo suimti 49 žurnalistai, palyginti su penkiolika 2023 m. Paskutinis žurnalistas, nužudytas darbo metu (vykdė reportažą iš nusikaltimo vietos), buvo Dylanas Lyonsas (2023 m. vasaris)³⁰.

Galima konstatuoti, kad Jungtinės Amerikos Valstijos, būdamos žiniasklaidos lyderės pasaulyje aprėpties, įtakos ir teisinės apsaugos prasme, šiuo metu tampa lyderėmis ir negatyvia prasme – visų pirma ekonominių žiniasklaidos veikimo sąlygų požiūriu.

6. Prezidento Trumpo administracijos įtampa su žiniasklaida ir kitomis institucijomis

Trumpo administracijos taikiniai apima ne vien žiniasklaidą, bet platesnę socialinių ir ekonominių darinių sritį, pavyzdžiui, privačias teises įstaigas, universitetus. Taikoma netgi į pavienius asmenis. Tarp Trumpo administracijos pasirinktų priemonių yra siekis priversti organizacijas ir verslo bendroves pakeisti savo komunikacijos turinį, viliojant jas iš vyriausybės gausima nauda³¹.

²⁸ RSF World Press Freedom Index 2025: economic fragility a leading threat to press freedom. (n. d.). Prieiga per internetą:

<https://rsf.org/en/rsf-world-press-freedom-index-2025-economic-fragility-leading-threat-press-freedom>

²⁹ PRESS Act. Įstatymas dėl žurnalistų apsaugos nuo išnaudotojiško valstybės šnipinėjimo buvo pateiktas Kongresui respublikonų ir demokratų susitarimu kaip dvipartinis federalinis įstatymas, apsaugantis žurnalistų šaltinių konfidencialumą, atsižvelgiant į išimtis, pavyzdžiui, atvejus, susijusius su terorizmu ar kitomis rimtomis ekstremaliosiomis situacijomis, arba atvejus, kai žurnalistai įtariami nusikaltimais. 2024 metų sausį JAV Atstovų Rūmai vienbalsiai priėmė šį įstatymą, tačiau jis įstrigo senate. Žr.: The PRESS Act: What it is, and why it's important to get it passed. (n. d.). Prieiga per internetą: <https://www.spj.org/the-press-act-what-it-is-and-why-its-important-to-get-it-passed/>; Scott, L. (2024 m. gruodžio 10 d.). Bill to protect journalists fails in US Senate. Prieiga per internetą: <https://www.voanews.com/a/bill-to-protect-journalists-fails-in-senate/7897008.html>

³⁰ Da Silva, C. et al. (2023 m. vasario 23 d.). TV journalist killed while reporting on Florida shooting was 'a major talent,' his ex-news director says. Prieiga per internetą: <https://www.nbcnews.com/news/us-news/journalist-killed-florida-shooting-identified-dylan-lyons-rcna71921>

³¹ Magarian, G. (2025 m. birželio 10 d.). 3 ways the gov't can silence opinions it disagrees with, without using censorship. Prieiga per internetą: <https://www.akronlegalnews.com/editorial/36816>

Administracija formuoja savo oficialų naratyvą, taip pat ir spaudos laisvės tema. Pvz., pirmosios kadencijos metu 2019 m. kovo 21 d. Trumpas išleido vykdomąjį įsaką, kuriuo atkuriamą žodžio laisvė ir panaikinama federalinė cenzūra. Tai buvo kirtis prieš tai buvusią Baracko Obamos administracijai, kadangi iš įsako formuluočių sekė išvada, kad prieš tai JAV veikė cenzūra. Įsake pabrėžta tyrimų laisvės ir atvirų diskusijų svarba švietimui, taip pat pareigūnams nurodyta federalinės vyriausybės finansavimą nukreipti į aukštąjį mokslą, siekiant užtikrinti, kad universitetai skatintų laisvus tyrimus. Antrosios kadencijos pradžioje Trumpas išleido dar vieną vykdomąjį įsaką panašia tema. Jame patvirtinamas administracijos įsipareigojimas žodžio laisvei, nustatoma, kad mokestinės lėšos nebūtų naudojamos laisviems pasisakymams varžyti, ir nurodoma federaliniams darbuotojams imtis veiksmų, kad būtų ištaisyti prezidento Joe Bideno vykdyti cenzūros veiksmai³².

Tokio oficialaus naratyvo fone vyksta Trumpo bylos su žiniasklaida. Pavyzdžiui, jis bylinėjosi su žinių kanalu ABC, neva apšmeižusiu prezidentą nušviečiant jam iškeltą bylą dėl E. Jean Carroll išprievartavimo. 2024 metų gruodį šalys sudarė taikos sutartį³³, o ABC paaukojo 15 mln. JAV dolerių prezidentinei bibliotekai³⁴. Trumpas vis dar bylinėjasi su Ajovos laikraščiu *Des Moines Register* dėl 2024 m. prezidento rinkimų išvakarėse paskelbtų apklausos duomenų, kuriuos Trumpas laiko kišimusi į rinkimų kampaniją³⁵. Pulitzerio prizą teikiančią komisiją Trumpas padavė į teismą dėl šią premiją gavusios medžiagos, skirtos jo 2016 m. rinkiminei kampanijai, kurioje įžvelgta „Rusijos ranka“³⁶. AP agentūros žurnalistams buvo uždrausta lankytis Baltuosiuose rūmuose ir prezidento lėktuve *Air Force One* už tai, kad jie atsisakė Meksikos įlanką vadinti Amerikos įlanka. Šis geografinis pavadinimas buvo pakeistas pagal Trumpo įsaką. 2025 m. balandžio 9 d. teisėjas, kurį Trumpas paskyrė per savo pirmąją kadenciją, nustatė, kad šis draudimas pažeidžia JAV konstitucijos 1-ąją pataisą³⁷.

Trumpas faktiškai uždarė 83 metus nepertraukiamai veikusią³⁸ radijo stotį *Amerikos balsas*, nors pagal įstatus transliuotojas, teikiantis tikslas, objektyvias ir išsamias naujienas visam pasauliui per televiziją, radiją, internetą, socialinę žiniasklaidą ir palydovines transliacijas, atstovauja visai Amerikai, o ne kuriam nors vienam jos visuomenės segmentui³⁹.

³² USA: Trump's vision of "free speech" comes at the expense of press freedom. (2025 m. sausio 23 d.). Prieiga per internetą: <https://rsf.org/en/usa-trump-s-vision-free-speech-comes-expense-press-freedom>

³³ Sisak, M. (2024 m. gruodžio 15 d.). ABC agrees to give \$15 million to Donald Trump's presidential library to settle defamation lawsuit. Prieiga per internetą: <https://apnews.com/article/abc-trump-lawsuit-defamation-stephanopoulos-04aea8663310af39ae2a85f4c1a56d68>

³⁴ The Donald J. Trump Presidential Library. (n. d.). Prieiga per internetą: <https://www.trumplibrary.gov/about-us>

³⁵ Morris, W. (2025 m. birželio 30 d.). Trump files new suit against Des Moines Register one day before new SLAPP law takes effect. Prieiga per internetą: <https://eu.desmoinesregister.com/story/news/politics/2025/06/30/trump-files-new-suit-over-iowa-poll-1-day-before-new-slapp-law-begins/84421357007/>

³⁶ Mastrangelo, D. (2025 m. gegužės 29 d.). Trump hails ruling allowing case against Pulitzer Board to proceed. Prieiga per internetą: <https://thehill.com/homenews/media/5323510-donald-trump-pulitzer-board-lawsuit-can-proceed/>

³⁷ Hall, D. (2024 m. balandžio 24 d.). Trump's aggressive actions against free speech speak a lot louder than his words defending it. Prieiga per internetą: <https://theconversation.com/trumps-aggressive-actions-against-free-speech-speak-a-lot-louder-than-his-words-defending-it-252706>

³⁸ Kim, M. (2025 m. birželio 20 d.). Hundreds of Federal Workers at Voice of America Receive Layoff Notices. Prieiga per internetą: <https://www.nytimes.com/2025/06/20/us/politics/voice-america-layoffs.html>

³⁹ Hall, D. (2024 m. balandžio 24 d.). Trump's aggressive actions against free speech speak a lot louder than his words defending it. Prieiga per internetą: <https://theconversation.com/trumps-aggressive-actions-against-free-speech-speak-a-lot-louder-than-his-words-defending-it-252706>

Trumpo administracijos veiksmai prieš žiniasklaidą yra platesnio masto politikos dalis. Panašiais metodais veikiama prieš teisingas įmones bei universitetus.

Pvz., Trumpo administracija išleido įsakus, kuriais nutraukiamos vyriausybės sutartys ir uždraudžiama pateikti į valstybinius pastatus advokatų kontorų, kurios prieštaravo administracijos politikai arba vykdė įvairovės, lygybės ir įtraukties programas, darbuotojams (angl. *Diversity, Equity, and Inclusion*, DEI).

Advokatų kontoros ir advokatai, kurie padavė į teismą ar patraukė baudžiamojon atsakomybėn Trumpą arba atstovavo jo priešininkams, tapo keršto taikiniais. 2025 m. kovo 6 d. Trumpas išleido vykdomąjį įsaką, nukreiptą prieš JAV įsikūrusią pasaulinę advokatų kontorą *Perkins Coie*, kuri anksčiau atstovavo jo varžovei 2016 m. prezidento rinkimuose Hillary Clinton. Kitas 2025 m. kovo 14 d. išleistas įsakas buvo nukreiptas prieš kontorą *Paul, Weiss, Rifkind, Wharton & Garrison*, nes ši įmonė anksčiau samdė advokatą, kuris tyrė Trumpo veiklą. Vėliau taikiniais tapo mažiausiai šešios kitos žinomos advokatų kontoros. Kelios advokatų kontoros nusileido prezidento reikalavimams, sutikdamos priimti klientus neatsižvelgiant į politinius įsitikinimus, panaikinti personalui skirtas įvairovės, lygybės ir įtraukties programas (DEI). Kai kurios jų įsipareigojo Trumpo administracijos reikmėms atlikti neatlygintiną darbą, kurio vertė siekia šimtus milijonų JAV dolerių. Įmonėms, kurios nesutiko su prezidento reikalavimais, buvo panaikinti darbo su konfidencialia informacija leidimai, apribota prieiga prie federalinių pastatų ir uždrausta dirbti su federalinėms agentūroms. Kelios įmonės, kurios nepasidavė, išsikovojo laikinuosius teismo sprendimus, draudžiančius administracijai imtis veiksmų prieš jas⁴⁰.

Per pirmuosius tris antrosios kadencijos mėnesius Trumpas atšaukė slaptosios tarnybos apsaugą keliems žinomiems jo kritikams, buvusiems federalinės vyriausybės pareigūnams, įskaitant Johną Boltoną, buvusį Trumpo nacionalinio saugumo patarėją. Buvęs valstybės sekretorius Mike'as Pompeo, jo vyriausiasis padėjėjas Brianas Hookas ir buvęs aukšto lygio sveikatos apsaugos pareigūnas Anthony Fauci taip pat neteko apsaugos⁴¹.

Nors Trumpo įsakai dėl spaudos laisvės teoriškai skatina nepriklausomus mokslinius tyrimus, administracija sustabdė finansavimą universitetams, kurie pritaria DEI arba, administracijos teigimu, kurstė bei toleravo antisemitizmą. Kolumbijos universitetas pasidavė Trumpo reikalavimams varžyti protestus universitetų miesteliuose, diegti didesnę universiteto kontrolę prieštarinčiai vertinamoms akademinėms programoms ir samdyti konservatyvesnius profesorius⁴².

2025 m. federalinė vyriausybė atšaukė apie 11 milijardų JAV dolerių vertės universitetų mokslinių tyrimų finansavimą ir dotacijas. Tai paveikė daugiau nei dvi dešimtis universitetų⁴³. Biudžeto mažinimas suvaržė beveik visų disciplinų ir dalykų programas, pvz., vėžio, diabeto, smurto artimoje aplinkoje prevencijos. Dalis lėšų buvo atšaukta reaguojant į tariamą antisemitizmą universitetų miesteliuose.

Daugiau nei 2 milijardai JAV dolerių atimta iš vieno universiteto – Harvardo. Prezidentas pradėjo agresyvią kampaniją prieš turtingiausią pasaulio universitetą, teigdamas, kad Harvardas indoktrinuoja studentus kairiąja ideologija ir neapsaugojo žydų studentų, taip pažeisdamas pilietinių teisių įstatymus⁴⁴.

⁴⁰ Ten pat.

⁴¹ Hall, D. (2024 m. balandžio 24 d.). Trump's aggressive actions against free speech speak a lot louder than his words defending it. Prieiga per internetą: <https://theconversation.com/trumps-aggressive-actions-against-free-speech-speak-a-lot-louder-than-his-words-defending-it-252706>

⁴² Magarian, G. (2025 m. birželio 10 d.). 3 ways the gov't can silence opinions it disagrees with, without using censorship. Prieiga per internetą: <https://www.akronlegalnews.com/editorial/36816>

⁴³ Nadworny, E. (2025 m. birželio 10 d.). All the ways the Trump administration is going after colleges and universities. Prieiga per internetą: <https://www.npr.org/2025/06/10/nx-s1-5424450/ways-trump-administration-is-going-after-colleges>

⁴⁴ Charalambous, P. (2025 m. birželio 20 d.). Timeline: Trump administration's actions against Harvard University. Prieiga per internetą: <https://abcnews.go.com/US/timeline-trump-administrations-actions-harvard-university/story?id=122267583>

2025 m. balandžio 21 d. Harvardo universitetas padavė Trumpo administraciją į teismą, teigdamas, kad prezidento ir jo kabineto vykdoma spaudimo kampanija pažeidė JAV konstitucijos garantuojamą žodžio laisvę⁴⁵. Universitetas teigia, kad finansavimo sustabdymas pažeidžia JAV konstitucijos 1-ąją pataisą, o vyriausybė nesilaikė teisinių procedūrų. Harvardo ieškinyje keliamas klausimas, kaip mokslinių tyrimų lėšų įšaldymas padės administracijos tikslui panaikinti antisemitizmą universiteto miestelyje⁴⁶.

Trumpas siekia riboti užsieniečių studijas JAV universitetuose. Pvz., 2023–2024 mokslo metais JAV aukštosiose mokyklose studijavo daugiau nei 1,1 mln. užsienio studentų. Daugeliui mokslo įstaigų tai yra labai svarbus pajamų šaltinis. Kasmet į JAV ekonomiką užsienio studentai įneša apie 43 milijardus JAV dolerių.

Pvz., Harvarde studijuoja beveik 7 tūkst. užsienio studentų, kurie sudaro daugiau nei ketvirtadalį besimokančiųjų. Įsakas dėl užsieniečių Harvarde grindžiamas nacionalinio saugumo sumetimais, įskaitant neva didelį nusikalstamumą ir nekontroliuojamą užsienio (pvz., Kinijos) įtaką universiteto miestelyje. Trumpo administracijos draudimus laikinai užblokavo federalinis teisėjas⁴⁷.

Ginčijant Trumpo veiksmus iškelta šimtai bylų⁴⁸. Ši Trumpo administracijos praktika rodo, jog laisvą raišką galima varžyti ir tiesiogiai necenzūruojant. Administracija savo tikslų siekia per teismus ir grasindama valstybinio finansavimo ribojimu. Toks spaudimas gali atvesti prie Trumpo taip mėgstamų sandorių (angl. *deal*) – susitarimų iki teismų, įsipareigojimų pakeisti ar nutraukti tam tikras prezidento puolamų institucijų bei subjektų veikas.

7. Apibendrinimas ir akcentai, į ką atkreipti dėmesį ateityje

Apibendrinama žiniasklaidos laisvės būklę pasaulyje RSF konstatuoja, kad daugiau nei dešimt metų Indekso rodikliai nuolat smuko. Pirmą kartą Indekso istorijoje žurnalistikos sąlygos yra bent „patenkinamos“ mažiau nei 25 proc. šalių, o daugiau nei pusėje pasaulio šalių jos yra „sunkios“ arba „labai rimtos“. „Labai rimta“ padėtis yra 42 šalyse, kuriose gyvena daugiau nei pusė pasaulio gyventojų. Jose visiškai nėra spaudos laisvės, o žurnalisto profesija kelia pavojų gyvybei. Bendra spaudos laisvės padėtis pasaulyje yra „sunki“ – tai pirmas kartas per visą Indekso skaičiavimo istoriją.

Tarp regionų geriausi rodikliai yra ES ir Balkanų šalių zonoje, tačiau ir čia pasireiškė ekonominė žiniasklaidos krizė, nes maždaug 70 proc. zonos šalių (28 iš 40) ekonominis Indekso balas sumažėjo.

JAV, būdamos žiniasklaidos lyderės pasaulyje (žiniasklaidos rinkos dydžio, įtakos ir teisinės apsaugos prasme), šiuo metu tampa ir lyderėmis neigatyvia prasme – visų pirma ekonominių žiniasklaidos veikimo sąlygų požiūriu.

2013–2025 m. laikotarpiu lygintų keturių šalių – Estijos, Latvijos, Lietuvos ir JAV – žiniasklaidos būklė buvo „gera“ ir „patenkinama“, išskyrus 2024 ir 2025 m., kai žiniasklaidos būklė JAV tapo „problemiška“.

⁴⁵ Hall, D. (2024 m. balandžio 24 d.). Trump's aggressive actions against free speech speak a lot louder than his words defending it. Prieiga per internetą: <https://theconversation.com/trumps-aggressive-actions-against-free-speech-speak-a-lot-louder-than-his-words-defending-it-252706>

⁴⁶ Nadworny, E. (2025 m. birželio 10 d.). All the ways the Trump administration is going after colleges and universities. Prieiga per internetą: <https://www.npr.org/2025/06/10/nx-s1-5424450/ways-trump-administration-is-going-after-colleges>

⁴⁷ Ten pat.

⁴⁸ Tracking the lawsuits against the Trump administration. (2025 m. liepos 14 d.) Prieiga per internetą: <https://apnews.com/projects/trump-executive-order-lawsuit-tracker/>

Latvijos žiniasklaidos būklė visą šį laiką buvo „patenkinama“. Estijos situacija 2013–2025 m. buvo „gera“, išskyrus 2021 m., kai ji įvertinta kaip „patenkinama“. Lietuvos žiniasklaidos būklė 2013–2025 m. buvo „patenkinama“.

Palyginti su 2024 m., Lietuvos reitingas sumažėjo per vieną poziciją. Tiek RSF atstovas, tiek įvairūs Lietuvos šaltiniai konstatavo, kad reitingo kritimas susijęs su galimu politiniu spaudimu nacionaliniam transliuotojui LRT, nors tai veikiausiai yra tik potenciali problema.

Prezidento Trumpo administracijos praktika rodo, kad laisvą raišką galima varžyti jos tiesiogiai necenzūruojant. Administracija savo tikslų siekia per teismus ir grasindama valstybinio finansavimo ribojimu. Toks spaudimas gali atvesti prie Trumpo taip mėgstamų sandorių (angl. *deal*) – susitarimų iki teismų ar įsipareigojimų pakeisti ar nutraukti tam tikras prezidento puolamų institucijų ar subjektų veiklas.

Akcentai, į ką atkreipti dėmesį ateityje

- Atsižvelgiant į tai, kad dėl Lietuvos socialinių, kultūrinių ir politinių ypatumų nacionalinis transliuotojas LRT yra bene vienintelis žiniasklaidos kanalas, atstovaujantis vien viešajam interesui, būtina šalinti kliūtis jo misijai įgyvendinti.
- Būtina užtikrinti LRT audito procedūros, rezultatų viešinimo skaidrumą, aiškiai skiriant veiklos ir politinį auditą.
- Žiniasklaidos rėmimo fondas, kurio pertvarka RSF ataskaitoje paminėta kaip pozityvus dalykas, turėtų plėsti savo veiklą, stiprindamas kultūrinę ir regioninę žiniasklaidą.